

MODERNIZMUS SÁTORTETŐVEL

Ligeti Pált (1885–1941) az építész szakmának nem kell bemutatni, ugyanakkor a nagyközönség talán kevésbé ismeri a nevét. Érdemtelenül, ugyanis mind művészetfilozófiája, mind az általa tervezett épületek és budapesti városrészek hűen őrzik emlékét. A két világháború közötti időszak meghatározó műépítésze, festőművésze, filozófusa, művészeti írója volt, aki nemcsak hivatásként, de miszsióként élte meg, hogy az építészet ne csak az egyén, de a társadalom érdekeit is szolgálja. Szemléletében az épületek, a városkép mindannyiunk közös kincse, közös művészete.

Az ő életének, munkásságának szenteli monográfiáját Jász Borbála, aki a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Tudományfilozófia és Tudománytörténet Doktori Iskolájában a filozófia és az építészet kapcsolatát kutatja, kiemelt fókuszban tartva a két világháború közötti időszak építészelméleti kérdéseit. Nem véletlenül: ez a periódus elég közel van még ahhoz, hogy épített emlékei a mindennapjaink részét képezzék, mégis elég messze, hogy retrospektív és objektív módon tudjunk rátekinteni.

Ligeti Pál 1885-ben, Budapesten született. Az érettségi vizsga letétele után a nagybányai szabadiskolában tanult, ahol megérett benne a döntés: bár tehetséges festőként is, mégis inkább az építészetet választja. Ugyanakkor egész életét végigkísérte az építészet és a festészet ellentétének problematikája, az építészet művészetek közé sorolásának igénye. Éppen ezért saját művészetelméletében, az *Új Pantheon felé* című könyvében, Oswald Spengler nyomán kidolgozza hullámelméletét. E szerint a történelmi korszakokat azok domináns művészete határozza meg. Három korszakot emel ki, az egyiptomi, a görög és a keresztény időszakot, és három fő művészeti ágat, az építészetet, a szobrászatot és a festészetet. Ezek a művészeti ágak szerinte törvényszerűleg nem egyszerre teljesednek ki, hanem egymás után: a felívelő időszakban az építészet, a csúcsidőszakban a szobrászat, míg a hanyatló szakaszban a festészet. Ligeti saját korát új középkorként határozza meg, művészeti megújulást vár az építészettől, egy új korszak kezdetét.

A világháború pusztításai után elképesztő lakáshiány jelentkezett: a lebombázott épületek helyére újakat kellett emelni. Ugyanakkor a régi gangos, körfolyosós, nagypolgári lakások ideje már lejárt: feleslegessé váltak az óriási, sokszor ablaktalan hallok, az egymásból nyíló szobák, a higiénikusan nem tartható tisztálkodó- és főzőhelyiségek, a cselédszobák, cselédlépcsők. A modernizmus szele inkább jól átgondolt, tiszta, funkcionális otthonok után kiállított: nagy erkélyekkel, sok ablakkal, különnyíló szobákkal, jó szellőzéssel,

praktikus elrendezéssel. A német Bauhas-mozgalom és a francia La Corbusier modernista eszméi terjedőben voltak, melyek alapelveként hirdették, hogy az építésznek és az építészetnek társadalmi feladata, felelőssége van. Az otthonaink, a városaink ugyanis nemcsak leképezik az emberek igényeit, de alakítják is azokat. Ebben a korban vállalta magára Ligeti Pál, hogy a lakáshelyzet megoldásának szenteli életét, meghonosítva hazánkban a modernista építészeti szemléletet.

Ligeti bérházépítészete, a modernista, funkcióalapon szervezett épületek hazai meghonosítása mellett komolyan foglalkozott a városépítészet kérdéseivel. Teljes városrészek, utcaképek megújítására dolgozott ki átfogó terveket. Úgy vélte, a modernista szemléletben épült házak, lakások alapfeltétele, hogy a városszövet észszerűen legyen kialakítva. Elgondolásai máig sem veszítettek érvényükből: például a pesti belváros főutcájának nyomvonalát az ő nyolcvanéves javaslatai alapján alakították ki 2010 körül.

Az építészesseni azonban a városon kívül a vidékre is tekintett. Átfogó, szociális alapú terve a hagyományos népi építészet megújítására is kiterjedt. Úgy vélte, a vidék nem csak egy megkésett utánpótlás a városnak: sokat lehet tanulni a falusi praktikusságból. Parasztháztervét 1938-ban közölte is a *Tér és Formában*, ezzel is hirdetve: nem kell szétválasztani a népi és urbanista építészeket és építészetet, a kettő szépen, szinergiában fér meg egymás mellett.

Művészetelméleti, építészeti és városrendezési tevékenysége mellett nem elhanyagolható Ligeti közéleti munkássága. Megszervezője és meghatározó tagja volt a CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne, Modern Építészet Nemzetközi Kongresszusa) magyar tagozatának, a KÚT-nak (Képzőművészek Új Társasága), a nagybányai művészkolóniának és a Mentor Könyvkereskedés köré szerveződött szellemi csoportosulásnak. Felszólalásaival gazdagította a Magyar Mérnök és Építész Egylet közgyűléseit, nemzetközi és hazai konferenciák kedvelt és sikeres előadója volt. Sokat tett azért, hogy a többi művészeti ághoz hasonlóan az építészetkritika is elterjedjen, meghonosodjon. Bátran állíthatjuk, hogy kora művészeti közéletének egyik legmeghatározóbb alakjaként tekintettek rá. Zsidó származása miatt azonban halála előtt három évvel a CIAM magyar tagozata feloszlott, elméleteit pedig több ízben magyartalansággal, „zsidó faji sajátossággal” vádolták. 1941-ben hunyt el, a Kozma utcai Izraelita temetőben található sírja pedig méltatlan módon, romokban hever.

Jász Borbála monográfiája teljes körűen bemutatja Ligeti Pál sokszínű tevékenységét. Olvasmányos nyelvezete és strukturált felépítése segít abban, hogy az építészetben kevésbé jártas olvasó is teljes képet kapjon az adott korról és az abban tevékenykedő építészről. A gondosan megválasztott szemelvények a különböző folyóiratokból, archív dokumentumokból, elméleti munkákból nem megakasztják, sokkal inkább színesítik, gazdagítják a szöveget, miközben igazolják a komoly és átfogó kutatómunkát a háttérben.

A könyv a *Magyar Művészeti Akadémia Ösztöndíjas Tanulmányai* között jelent meg, a sorozat 12. köteteként, a L'Harmattan Kiadó gondozásában. A fiatal kutatók számára indított ösztöndíjprogram célja a tanulmányok elkészültén túl az is volt, hogy a kutatók egymás munkáját megismerhessék, új eredményeiket megvitathassák. Végül huszonnégy ösztöndíjas teljesítette az előírt követelményeket. A program sokszínűségét jól mutatja, hogy filozófiai, építészeti, komolyzenei, esztétikai és mozgóképes témákat feldolgozó monográfiák egyaránt helyet és támogatást kaptak a sorozatban, melynek önállóan is teljes értékű darabja a *Modernizmus sátortetővel*.

(*Jász Borbála: Modernizmus sátortetővel – Ligeti Pál művészetfilozófiája és építészmélete. Budapest: MMA MMKI–L'Harmattan, 2017*)

Kocsis-M. Brigitta

PhD-hallgató,
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Tudományfilozófia és Tudománytörténet Doktori Iskola